

DOSYA/GÖZLEM VE GÖRÜŞLER**PSİKODİNAMİK AÇIDAN SİYASAL ŞİDDET***

Cem KAPTANOĞLU**

Şiddet, kişinin bedensel ve/veya ruhsal bütünlüğüne yöneltilmiş zor olarak tanımlanabilir. Michaux'un genel kabul gören şiddet tanımı ise şöyledir: *"Karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğn veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki, manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır."*

Şiddetin ortaya çıkışında rol oynayan etkenler ve uygulanışı açısından birbirinden farklı şiddet türleri tanımlanabilir. Örneğin bireysel ve grup şiddeti farklı şiddet türleridir. Kitlesel bir şiddet eyleminin oluş nedenlerini, seyrini ve sonuçlarını irdelerken, bir bireysel şiddet eyleminden farklı yaklaşmak gerekir. Yine aynı şekilde bireyin veya kitlenin kendisini savunmak için şiddete başvurması, önceden planlanarak gerçekleştirilmiş saldırı şeklindeki bir şiddet eyleminden farklıdır. Kişi, şiddeti kendisine yönelik olarak da uygulayabilir. İntihar veya kendine zarar verme davranışlarında bu tür bir şiddet vardır. Ruhsal hastalık nedeniyle ortaya çıkan psikopatolojik şiddet, bireysel etkenlerin ön planda olduğu şiddet türüdür. Birey, hastalığı nedeniyle bir başka deyişle, bilinçdışı korkuları, kaygıları nedeniyle şiddet uygular.

Yukarıda özetlediğim şiddet türlerinin; sosyolojik, biyolojik, ideolojik, politik, psikopatolojik ve kültürel nedenleri vardır. Ancak, tüm şiddet türlerindeki ortak özellik, birey veya grupların, engellenme (frustrasyon) nedeniyle ortaya çıkan öfke, saldırganlık duygularıdır. Engellenme karşısında, saldırgan davranışların ortaya çıkması, hayvanlarda da görülür. Daha çok içgüdülerin belirlediği hayvana özgü saldırganlığın, insanın uyguladığı şiddetten farklı yönleri vardır. İnsanlar da hayvanlara benzer şekilde dürtüsel doyum arayışları engellendiğinde öfke duyguları ve saldırganca davranışlar sergilerler, ancak insanlarda engellenmişlik duygusu yaratan durumlar hayvanlarla karşılaştırılamayacak kadar "insani"dir. İnsan yavrusunun gereksinimleri "insani"leştikçe dürtüsel engellenme ile açıklanamayacak öfke ve şiddet nedenleri ortaya çıkar. Bu nedenler, dürtüsel doyumun ötesinde, toplumsallaşmanın getirdiği bireysel ideal ve emellerle ilgilidir. Birey, toplum içinde değerli, sevilen güçlü, güvenilir, üstün olmak ister. Psikolojide bu idealler "benliğin narsistik emeller" olarak tanımlanır. Benliğin öz saygısını koruyabilmesi, başka deyişle narsisizmini ayakta tutabilmesi, bu emellerinin gerçekleşebileceği inancını korumasıyla yakından ilintilidir. Rochlin'e göre "sosyalleşerek insanlaşan bireyin, en büyük incinme kaynağı, narsisizmidir. Saldırganlık daima onun tarafından davet edilir." Bireyin narsisizmini nelerin yaralayabileceği sorunu da yukarıda belirttiği gibi, son

derece "insani" bir sorundur. Bu nedenle şiddet "insani"leştikçe, nedenleri karmaşıklaşır, anlaşılması zorlaşır. Hayvana özgü saldırganlığı ise genellikle hayvanın doğasıyla açıklayabilmek mümkün olduğundan hayvani olan saldırganlık daha basit ve anlaşılabilir. Gündelik yaşamda karşılaştığımız çeşitli şiddet davranışlarını, insanın hayvani doğasıyla açıklamak hiçbirşey açıklamamakla özdeşir. Çünkü doğal veya hayvani olanın analizi olanaksızdır. Oysa tamamen insani olan narsistik emellerimizin engellenmesi, temeline dayalı şiddet kuramı, sosyal, psişik, kültürel, sınıfsal, cinsel, etnik, dini vb. boyutlarıyla bize geniş bir analiz imkanı ve açıklama olanağı verir. İnsanlaşma sürecinin henüz başlangıcındaki bir bebeğin saldırganlığı hayvani olana daha yakın olabilir, ancak öğretmeni sınıfta bıraktı diye veya erkek/kız arkadaşı terketti diye, intihar eden, okul bahçesine bomba atan, arkadaşlarını silahla tarayan 13-14 yaşındaki çocukların gösterdikleri şiddet, son derece insana özgüdür.

Annesi, istediği zaman meme vermediğinde veya kucağına almadığında katılırcasına ağlayan, öfkeden moraran bebek, huzurunu bozan, rahatını kaçırın iç veya dış uyarana tepki vermektedir.

İstediği, kesintisiz doyum, huzur, güven ve mutluluk ortamına hemen tekrar kavuşmaktır. Bir bakıma "iç ve dış düşmanlarıyla" ağlayarak savaşmaktadır. Bebek, anne kucağında yakaladığı huzur, doyum ve güven ortamının sürekli olmasını ister. Anne kucağı, bebeğin mutlak dengeye ulaştığı "cennet"idir.

Bir başka deyişle, erişkin insanın "narsistik benlik emelleri" "neyse, bebeğin ana kucağında, karın gazından, gürültüden, açlık ağrılarından uzak, derin bir uykuya dalması benzer birşeydir. Annesinin veya onun yerine geçen kişinin sağladığı doyum ve huzuru kaybetmek, bebek için, reddedilme, yoksunluk, kaos, engellenme kısaca "cennetin" yitirilişidir. Ancak, bizden beklenen, ilk nesnemiz olan annemizden ayrılıp, bireyleşmemiz, toplumsallaşarak, kültürün bir üyesi olmamızdır. Artık, yitik "cennet'ten bize kalan onun nostaljisidir. Yaşamamızın geri kalan kısmında, eksiksizlik, bütünlük, huzur ve mutluluğu, dengeyi ve gücü ararız. Bu arayışımız, toplumsallaşmanın, kültürün, ürünü olan yüceltmelere takılır, yapabileceğimiz ulaşsak da, aradığımız "cennetlik" doyumunu yakalayamayacağımız hedeflere erişmeye çalışmaktır. Artık cennet illüzyonlarıyla yetinmek durumundayızdır. Aşk, zenginlik, basan, ün, unvan, şeref, güç, bilgi, güzellik gibi, bize, dünya "cennetini" vaad eden pek çok şeyin peşinden koşarız. Bu peşinden koştuklarımız, kültürün sunduğu ve "ne olmak", "nasıl olmakla" ilgili benlik emellerimiz (ideallerimiz), özdeşimlerimizdir. İşte, ne zaman ki özdeşim kurduğumuz ideallere ulaşma çabamız engellenir, tehdit edilir o zaman öfke, nefret ve saldırganlık ortaya çıkar. Bir başka deyişle bu, narsistik bütünlüğe ulaşmamızın

* Bu makale 1997 yılında Adana'da yapılan IV: Sosyal Psikiyatri Sempozyumunda sunulan konferans notlarından 1998 yılında hazırlanmıştır.

** Prof. Dr., Osmangazi Üniv. Tıp Fak. Psik. AD., Öğretim Üyesi

engellenmesi, narsisizmimizin yaralanmasıdır. Bu nedenle, sergilediğimiz şiddet, hayvani doğamızdan değil, narsistik egolarımızdan kaynaklanan "insani" şiddettir.

Şiddetin nedeni olan engellenmeler, aynı zamanda kültürün ve uygarlığın vazgeçilemez koşuludur. Diğerlerini, ötekini dikkate almama, sınırsızlık, hiçbir engellemeyle karşılaşmama arzusunun gerçekleşmesi, insan için olanaksızdır. Ancak bu duygular, mutlaka şiddet üretmez. Öfke; beste olur, resim olur, roman olur, miting olur, örgüt olur, türkü olur, bilimsel buluş, icad olur, olimpiyat rekoru olur, aşk olur, şiir olur vb. Şiddetin kaynağının, bu güzelliklere kaynaklık edebilmesi, ise büyük ölçüde, yukarıda sözü edilen öfkeden morarmış bebeğin, içine doğduğu ailenin, toplumun, demokrasi kültürüne, bireyin kendisini ifade edebilmesi için gerekli kanalların açık olup olmamasına, o ailenin o toplumun şiddetle ilişkisine bağlıdır.

Bireyin toplumsallaşma sürecinde şekillenen "ne olacağı", "nasıl olacağı", "kimin gibi olacağı", yani, özdeşim kuracağı imgelerin seçiminde, ideolojilerin önemi büyüktür. Kişinin siyasal kimliği de bu süreçte şekillenir. Kişi kendisini "solcu", "sağcı", "mücahid", "ülkücü", "devrimci", "Kemalist", "feminist" olarak tanımlar. Tüm ideolojiler, bize ideal toplumu yani, yitirdiğimiz "cenneti" vaat ederler. Örneğin: "Ne sömüren ne sömürülen, insanca hakça bir düzen", "Ak günler", "Adil düzen", "şeriat düzeni", "Komünist düzen", "Muasır medeniyetler seviyesine ulaşmış laik bir "toplum", "Adriyatik'ten Çin Denizi'ne Büyük Türkiye'. Bu vaat edilen ideal toplumsal düzenler, bireyin, bireysel planda peşine düştüğü, benlik ideali gibi gerçek olmayan, ulaşılması hedeflenen ütopyalardır. Bireyler, kendi narsistik benlik emellerini ideolojilerin sunduğu toplumsal emellerde eritip, eksiklikler, tatminsizlikler ve yoksunlukların aşılması arzusuyla "yarınlarda" gerçekleştirecek ideal toplumsal düzenler, ütopyalar ve bunları vaat eden ideolojiler, siyasal yapılar, önderlerle özdeşim kurarlar. Ulaşmak için önerdikleri araçlar, yöntemler ne kadar farklı olursa olsun, her kesim için, bu toplumsal ütopyalarla simgelenen; huzur ve mutluluğun yakalanacağı malum "cennet'tir. Sorun ise, benim cennetimin ötekinin cehennemi olabilmesidir.

Analizlerinde psikanalitik kuramında yararlanan bir siyaset bilimci olan Ernesto Laclau, siyaseti şöyle tanımlıyor: "Siyaset, toplumun eksildiğini idare etmektir. Toplumun tamlığı ise, bireyin tamlığı gibi ulaşılması olanaksız bir ütopyadır." Laclau'nun söylediği gibi, siyaset, toplumsal eksiklikler, yoksunluklar temelinde kitleleri yönlendirmekse, siyasal propaganda, eksikliklerin ve bu eksikliklerin "tamamlanmasını" engelledikleri ileri sürülen unsurların üzerine kurulur. Bir başka deyişle yoksulluk değil belki ama, yoksunluk edebiyatı, siyasetin vazgeçilmez ögesidir. Siyasi örgütler, yoksunluk edebiyatı yaparlar ve ülkeyi yoksunluklara, karanlıklara mahkum edenleri, örneğin; mutfakta yangın çıkararak, tüyü bitmemiş yetim hakkı yiyenleri, ülkeyi 5 sente muhtaç edenleri, telcelci burjuvaziye, emperyalizmi, bölücüleri, aydınları, kafirleri, gericileri, medyayı vb. suçlarlar. İşte siyasal şiddet, tam burada toplumsal ütopyaya ulaşmayı, tam olmayı engellediklerine inanılan unsurlara yönelik olarak ortaya çıkar. Siyasal, şiddette gözetilen hedefler siyasaldır. Siyasal şiddet, genellikle önceden planlanan, bilinçli, araçsal

nitelikte bir şiddettir. Bu özellikleriyle psikopatolojik, impulsif şiddetten ayrılır. Bu anlamda, siyasal şiddetin belli bir ideolojik çerçevede açıklanabilmesi, rasyonalize edilebilmesi gerekir. Arendt'e göre "şiddet, doğası gereği araçsaldır. Tüm diğer araçlar gibi daima amacın rehberliğine ve onunla meşrulaştırılmaya gereksinir". Bir şiddet eyleminin dinamiğinde etkili üç öge vardır. Saldırgan(lar), mağdur(lar), tamk(lar). Saldırgan, şiddet uygulamasının "haklılığını", "gerekliliğini" kendisine ve tanıklara açıklayabilmelidir. Yani uyguladığı şiddet kabul edilebilir görmeli ve gösterebilmelidir. Böyle bir kaygı taşımayan yani tanıkların sürecin bir parçası olmaktan çıktıkları eylemler, siyasal sonuçları olsa da yalın terör eylemleridir. Özellikle siyasal şiddet, siyasal bir hedef, amaç doğrultusunda belli toplumsal kesimlere yönelik bir iletidir. "Halk veya halk düşmanları" cezalandırılır, birilerinden "hesap sorulur", birilerinin "kanı yerde bırakılmaz", birilerinin "sinir merkezleri tahrip edilir", "teröristlerin tepesine balyoz gibi inilir", "bölünmez bütünlüğe kasteden unsurlar susturulur", birileri "beslenmez, asılır", "bin operasyon yapılır" vb. Siyasal şiddet uygulayanlar, özellikle bu şiddet eylemini üstleniyorlarsa, gözleri tanıklardadır, önemli olan onların (tamkların)ne düşündüğüdür. Çünkü eylemden amaç, tanıkları şöyle veya böyle davranmaya, düşünmeye, -kendilerine yaklaşmaya, güvenmeye ikna etmektir. Bu bağlamda, şiddet eylemcileri, tanıkların mağdur(lar)la özdeşim kurabilecekleri eylemlerden kaçınırlar. Örneğin, kadınlar, çocuklar, masum vatandaşlar, laleler eylemin hedefi olduklarında eylemi, ideolojik, politik olarak rasyonalize edebilmenin olanağı yoktur. Arendt'e göre "şiddetin gerekçeleri, niyetlenen amaç geleceğe kaydırıldıkça inandırıcılığını yitirir. Kimse meşru müdafaa amacıyla ger çekleş (irildiğin de ş id de t i sorgulamaz. Çünkü şiddet açık olarak mevcuttur ve aracı haklı kılan amaç hemen orada durmaktadır". 1996 1 Mayıs'ında laleleri ezen genç kızın bu "eylemi" ideolojik-politik olarak anlamlandırılmadı, hatta basında bu, "lümpen şiddet" olarak tanımlandı, bazıları Lale Devri'ni çağırıştırarak lalenin tarihimizdeki sembolik özelliğiyle eylemi açıklamaya çalıştı. Bence bu ve benzeri eylemler, toplumun belli kesimlerinin artık tanıklara (bize), aldırmadıklarının göstergesi. "Biz" önemsiz ve etkisiz tanıklar, Sivas'ı, Gazi'yi, Susurluk'u izledik de (TV'den tabii) ne oldu? "Hiçbirşey artık. eskisi gibi olmayacak" diyoruz, laleleri ezen genç kız için ise, "herşey hâlâ eskisi gibi". Bizler dürüst tanıklar olmasını öğreninceye kadar ne yazık ki laleler daha çok çiğnenecek. Diğer yandan devletin uyguladığı geniş çaplı yasadışı şiddet, Susurluk olayıyla gözler önüne serilmesine rağmen yine biz etkisiz ve yetersiz tanıklığımızla, devletin "kendimi korumam gerekiyordu o nedenle öldürdüm, kaybettim, işkence yaptım, yaktım, bombaladım. Gerekirse yine yaparım!" mesajını korkuyla içimize sindirdik, sindik. Bazılarımız bu "güç" ve kararlılık karşısında "gurur duyduk" Sonuç olarak, Susurluk örtüldü, "operasyonlar" sürüyor. Bu çerçevede, devletin, şiddetle ilişkisi bağlamında, Türkiye toplumuna kötü örnek olduğunu söyleyebiliriz. Devlet kendi denetiminde yasa dışı şiddet uygulayanları "şerefli", "kahraman", "dokunulmaz" ilan edince, topluma verdiği mesaj şu oldu: "Şiddet toplumsal veya kişisel sorunların çözümünde kullanılacak eşsiz bir araçtır".

Şiddete başvuran siyasal örgütlerin bulunduğu

Arjantin, Brezilya, Guatemala, Meksika, Peru, Uruguay, Cezayir, Türkiye gibi ülkelerde, politik, ideolojik, etnik, dini vb. nedenlerle hoşnutsuzluk yaşayan kitlelerin, hoşnutsuzluklarını ifade edebilmelerinin ve bu yönde örgütlenmelerinin engellenmiş olması ortak bir özelliktir. Kitlelerin yaşam koşullarını şu veya bu yönde değiştirmek için örgütlenme ve mücadele etmelerinin yani siyaset yapmalarının engellendiği durumlarda, siyasal şiddet toplumun belirli kesimleri için meşruiyet kazanabilir. Demokratik ülkelerde ise siyasal şiddete başvurmanın hiçbir meşru gerekçesi olamaz. Nitekim, Almanya, Fransa, İtalya gibi Batı demokrasilerinde 1970'lerde ortaya çıkan RAF, Kızıl Tugaylar, Baader Meinof, Action Direct gibi terörist örgütler hiçbir zaman kitle tabanı bulamadılar. Hatta bunu amaçlayamadılar bile. 1980'lerin ortalarında ise pek çoğu, eylemlerini sonlandırmak zorunda kaldılar. Kısaca siyasal şiddeti en aza indirmenin yolu, demokratik, özgür açık bir ortamda siyaset yapabilmelerin koşullarını sağlamaktır. Bu, aynı zamanda, farklı çıkar ve beklentiler içindeki insanların kendilerini kabul edilebilir düzeyde engellenmiş hissederek bir arada yaşayabilmelerinin de koşuludur. Ne yazık ki ülkemizdeki süreç bunun tam tersi yönde işlemektedir.

Şiddet, her zaman uygulayan veya uygulayanlar tarafından akılcılaştırılmaya veya meşru gösterilmeye çalışılmaz. Ancak söz konusu siyasal şiddetse bu nokta görmezlikten gelinemez. Şiddetin akılcılaştırılması işlemi üç düzeyde gerçekleşir.

- 1 - Ayırma (differentiation)
- 2- Değersizleştirme (devaluation)
- 3- Ahlaki dışlama (moral exclusion)

Ayırma; insanları, "biz" ve "onlar" olarak ayırmak ve bizden olmayan "onlar" a olumsuz özellikler yüklemektir, "onlar" kolayca "düşman" olarak tanımlanabilir. "Bizden olanlar", "bizden olmayanlar" ayrımı, yarışmayı, rekabet etmeyi motive edebileceği gibi çeşitli nedenlerle sertleşip keskinleşebilir. "Biz", "onlar" ayrımının keskinleşmesinde "onlar"ın değersiz, aşağı görülmesinin (değersizleştirme) önemli rolü vardır. "Bize" göre "onlar"; "pis zenci", "aşağılık Yahudi", "barbar Türk", "iç düşman", "dış düşman", "allahsız kafır", "Ermeni dölü", "mum söndü oynayan", "şerefsiz", "vatan haini", "halk düşmanı", "hak düşmanı", vb. olarak nitelendirilebilirler. İşte, "onlar"ı aşağı görmenin başladığı noktada "onlar" a zarar vermek, şiddet uygulamak kolaylaşır. Örneğin; bir deneye katılanlar, haklarında aşağılayıcı yorumlar içtiktikleri deneklere, olumlu yorumlar içtiktiklerinden daha yoğun elektrik şoku vermişlerdir.

Özellikle toplumsal bunalım dönemlerinde, bir grup insan, diğerlerini, kendilerini yok edecek veya yaşam tarzlarını, güvenliklerini, geleceklerini, tehlikeye sokacak "düşmanlar" olarak görebilir. Artık "biz" ve "onlar" kesin sınırlarla ayrılmıştır. Bu "onları" anlama ve eşduyumu yapmayı engellediği gibi "onlar"ın, her türlü insani,ahlaki değerini geçersiz olduğu bir yere konulmasına neden olabilir (ahlaki dışlama). Artık "onlar" yakılabılır, cesetlerine "leş" denilebilir, işkenceden geçirilebilir, kaybedilebilir. Maraş, Sivas, Gazi Mahallesi veya Güney Doğu'da olanları bu zeminde bir ölçüde açıklayabiliriz. "Biz" ve "onlar" ayrımı, şiddet uygulanan kurbanları somut, yaşayan insanlar olmaktan çıkarıp, anonim bir düşman simgesi haline getirir. Bazı özel durumlarda kurban veya kurbanlar,

saldırganın gözünde tekrar somut, yaşayan insanlar haline gelebilirler. Bunun en yakın örneği, Peru'da Tupac Amaro gerillalarıyla rehinelere arasında yaşandı. Gerillalar öldürebilecekken öldüremediler. Çünkü, rehinelere dört ay birlikte yaşadılar, tuvalet sırası beklediler, maç yaptılar, şakalaştılar. Sosyal psikolojide bu konuyla ilgili ilginç bir deney vardır. Bir kamyonet, işlek bir yolda, yeşil ışıkta bekletiliyor. Kamyonetin arkasındaki araçların sürücüleri, eğer kamyonetin arka camındaki perde kapalıysa, yani sürücüyü göremiyorlarsa % 53 oranında korna çalıyorlar, eğer perde açıksa yani sürücünün başını görebiliyorlarsa bu oran % 32 ye düşüyor. "Biz" ve "onlar" yanılması, insanlar yüzyüze gelince, insani ilişkilere girince kolayca çözülüyor.

Hatırlarsanız 8 Mart Kadınlar Günü'nde yürüyüşçü kadınlara nezaret eden kadın polisler, erkek amirleri tarafından azarlandı. Azarlanma nedenleri "seyre dalmaları" idi. Hatta o kadar seyre daldılar ki yürüyüşçü kadınların (düşman?) verdiği karanfilleri bile aldılar. Sert, erkek amirlerine göre "düşman'a karşı gevşemeleri büyük yanılttı, her zaman elleri coplarında hatta silahlarında olacak ve bir düşmanlık bekleyeceklerdi. Ama onlar da kadını ve kadın göstericilerle özdeşleştiler. Bıraksalar onlar da yürüyüşçü olacaklardı, işte "biz" ve düşman "onlar" illüzyonu kırılmıştı, tabi hemen hatırlatıldı "su uyur düşman uyumaz".

Türkiye'de güvenilir ve güvenlik görevlisi olabilmek için sağ görüşlü ve Ankara'nın batısında doğmuş olmanın önemli olması, baş-düşmanın kimler olduğu ile ilgili bir tespitin sonucudur. Güvenlik görevlilerinin, solcu göstericileri, öğrencileri, mahkumları, "bizden olmayan, bize benzemeyen düşmanlar" olarak görmeleri, onlara .acımazca şiddet uygulayabilmelerinin koşuludur. Artık, ulusal düşman konseptimiz, değiştiğine göre, bundan sonra, iyi bir güvenlik görevlisi olabilmek için gereken özelliklere yenileri eklenecektir. Güvenlik görevlilerimizin "Cuma namazından çıkan göstericilere", "baş örtüsü eylemcilerine" karşı sergilediği "kararlı tutum, yeterli bulunma/sa da bu değişimin göstergelerinden biridir. Vietman savaşı sonrasında zenci ve diğer etnik azınlıklardan Amerikan askerlerinde beyaz Amerikanlara göre daha fazla savaşa ilgili ruhsal bozukluk ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni ise, savaş öncesinde de ülkelerinde kendilerini mağdur, dışlanmış, ayrımcılık kurbanı olarak hisseden zenci ve azınlık gruplardan askerlerin, mağdur Vietnamlılarla daha fazla eşduyumu yapıp özdeşleşmeleridir.

Çok sık kullanılan "Şiddet şiddeti doğrudur" sözü, kafalarımızda genellikle bir çember şeklinde şematize edilir. Çemberin bir noktasından şiddet uygulanır, şiddetin yöneltildiği noktadan ileriye doğru buna tepki verilir ve sonuçta şiddet, çember üzerinde ilerleyip, ilk uygulandığı noktaya döner. Oysa Goldstein'in frustasyon-agresyon çalışmaları, şiddetin, halkaları gittikçe genişleyen yani şiddetlenen bir sarmal şeklinde ilerlediğini göstermiştir. Bu sarmalın girdabına kapılmış bir toplum olarak, halkaların nasıl genişleyerek ilerlediğini yaşayarak öğrendik. Ancak hala bazıları, bizleri, şiddet uygulanmazsa, düşmanlar yakılıp yok edilmezse, vaad ettikleri cennete ulaşamayacağımıza inandırmaya çalışıyor. Bunlar ancak şiddet sarmalının üzerinde yükselerek kendi cennetlerine ulaşmayı umanlar ve en önemlisi onların cenneti bizim için cehennem.